

ועיין יומא נ"ג א' דפריך דהוה ליה ביאה ריקנית. שם הקושיא בשביל חיוב מיתה, דהא חייבים מיתה בשביל ביאה ריקנית, אבל אה"נ שעובר גם בהלאה ^{ההעלאה לבד חייב, עש"ב}. ולפי זה י"ל שגם בלאו ד"לא תעלו עליו קטורת זרה".

וי"ל נמי דהקושיא דביאה ריקנית עדיפא, שעובר תיכף בביאתו, משא"כ בהלאו שאינו עובר רק בהעלאה כמש"כ בתורה.

בש"ת בנין ציון ח"א¹² האריך, דהמעלה קדשים בחוץ שחייב הוא גם בלא אש, רק על ההעלאה לבד חייב, עש"ב. ולפי זה י"ל שגם בלאו הזה, ד"לא תעלו עליו קטורת זרה" חייבין בהעלאה לבד, וצ"ע בדבריו (ואינו תחת ידי כעת).

עיין בתרגום יונתן שתרגם על קטורת זרה נוכראה, היינו לעבודה זרה, ועיין במפרש¹³.

אוצר החכמה

מצוה קה מצות נתינת מחצית השקל בשנה

מבואר במשנה¹ דמעובדי עבודת גילולים אין מקבלים שקלים. וראיתי לבעל המנ"ח² שכתב שגם ממחלל שבת בפרהסיה או מומר לע"ז אין מקבלים, משום שבא לצורך קרבנות ואסור לקבל ממנו קרבן. ולכאורה יל"ע בזה, דהא כל ילפנתא דאסור לקבל הוא, מהך דחולין ה' א' דכתיב "מכם" ולא כולכם למעט שאין מקבלים ממושעי ישראל וגם מקרא ד"כשגגה ואשם"³ השב מידיעתו מביא קרבן ע"ש, לא שב מידיעתו אינו מביא קרבן ע"ש, ומצריך להו הגמ' להני קראי ע"ש דחד בחטאת וחד בעולה וצריכי וכו' ע"ש, [וכה"ג ביומא ל"ד ב', ע' ב']. ולפ"ז לא ידענו לפוסלו רק בדבר שבנדבה, או בחובה מה שנתחייב לכפר על עצמו. אבל בכה"ג שהוא מצות הגוף, שהיא חובת כל אחד מישראל, א"כ במה נפטר מחובתו. ואם שהוא מומר לכל התורה כולה, מ"מ במה נפטר ממצותו.

ולכאורה מוכרח הוא מדכתיב להדיא בפסח "כל בן נכר לא יאכל בו"⁴ והלא התרגום מפרש דאשתמד, וא"כ איך הקריבו כלל בעבורו. אלא ודאי דקרבן חובה, גם ממנו מקבלים. ואינו דומה לא לעולה שהיא נדבה, ולא לחטאת שמביאו לכפרת חטאו, דהכא חייב הוא מן הדין. ועיין תוספות פסחים כח ב' ש' שהקשו דה"נ למה לי קרא

להתירו⁶ במצה, כיון שחייב בכל המצוות. וצ"ל דקרא דפסח מיירי שכשנשחט הפסח עדיין לא היה בן נכר ואח"כ הוא שנתחמץ⁷ ואסורין להאכילו, וע"ש בתוספות כה"ג. ולכאורה היה נראה לומר דבלא זה לא דמי (ל)פסח לשאר קרבנות, דיש לומר שלא אמרה תורה דאין מקבלים ממנו קרבנות רק להקריב בעדו לבדו, אבל בקרבן שמביא עם אחרים, י"ל דשפיר יכול להביא. וא"כ פסח דקיי"ל⁸ שאין שוחטין אותו על היחיד, שפיר הוצרך התורה להזהיר דמ"מ אין להאכילו. וא"כ גם בשקלים אין ראייה שאין מקבלים ממנו, דהא הקרבנות שמקריבים מהשקלים הם לכלל ישראל. אלא דמעולה תקשה, דהא בעולת נדבה מיירי קרא, והיא באה שותפות, וגם עולת חובה יש להביא בשותפות, רק חטאת א"א כספ"ק דכריתות. ואולם מפסח בלא זאת אינו ראייה כ"כ, דשם יש סוברים דאפילו מומר לדבר אחד ויעוי"ש במקומו. אך לדברי התוספות מנחות ע"ג ב' דיבור המתחיל⁹ משמע שמפרשים למומר גמור לכל התורה כולה ע"ש.

ומיהו לפ"מ דדרש בתורת כהנים¹⁰ מקרא ד"(מכל) [ומיד] בן נכר לא תקריבו [את] לחם אלהיכם"¹¹ לקרבנות ציבור, ומה"ט אמרין בירושלמי דהכא¹² דאין מקבלים מהם שקלים. א"כ משמע דהיינו הך, והוא הוא הבן נכר דכתיב בפסח

4 שמות יב, מג. 5 ד"ה כל ערל. 6 את המומר. 7 כלומר, שנשתמד. 8 יומא נא, א. 9 איש איש. 10 אמור פרשה ז. 11 ויקרא כב, כה. 12 שקלים פ"א

12 סימן מה. 13 ליתא שם, אלא כמ"ש רבנו בתחילת דבריו. 1 קה 1 שקלים א. ה. 2 מצוה קה אות ג. 3 ויקרא ד, כב.

כהך דהכא. ומיהו לפמ"ש תוספות חולין ה' א' 13 מהא ד"זבח רשעים תועבה", נראה מזה דאפילו בשותפות או אפילו בציבור ג"כ אינו. עיין שבועות י"ג א' 14 דפריך אהא דתנן שם דשעיר המשתלח מכפר אף בלא תשובה. ובודאי אי אפשר לומר שכל ישראל לא שבו ח"ו דזה א"א. א"ו דגם בכה"ג מעכב.

ובדרך פשוט יש להקשות לר"א בר' יוסי שאמר ^{בזבחים מ"ו ב'} ^{בזבחים} "זבחים מ"ו ב' שהבעלים מפגלין, א"כ למה לי קרא דאין מקבלין מן המומר לכל התורה כולה עולה וחטאת. ותיפוק ליה דאי אפשר לקבל שלא יפגל. והרי אי אפשר להאמין לו כלל שלא יפגל, וה"ה חשוד לכל התורה כולה. ודוחק לומר דזהו רק משום ספק ולא מצד ודאי. דזה אינו, דהא לא שייך בזה איסור אם קיבלו שאינו עובר בלאו או בעשה. וא"כ מאי נפ"מ אם משום ספק שמא יפגל, אם משום הני קראי. ואולי נפ"מ לדיעבד, באם כבר קיבלו ^{אסור להקריבו} אסור להקריבו. ונפ"מ בזה טובא בין ודאי לספק. או די"ל דנפ"מ כשהמומר הוא כהן, ובעת הפריש קרבנו היה מומר וכבר זרקו את הדם, ושוב חזר בתשובה ויודע בעצמו שלא פיגל את קרבנו. שאם מחמת ספק שמא פיגל, מותר לו להקטיר האמורים. משא"כ אם משום פסול גופו, כבר נדחה הקרבן ואינו נראה עוד כבסנהדרין מ"ז א'.

ולכאורה ה"נ דאף שנאמר דאסור לקבל ממנו, מ"מ כשנתן, בטל חלקו בכל השקלים 15. וכעין שכתב השער המלך 16 בשקלי הקטן יעו"ש. אלא שכבר הזכרנו דברי חז"ל דאין לקבל מהם לקרבנות ציבור, א"כ משמע דלא שייך ביטול בזה. אמנם יש לדחות דקמ"ל דאילו בישראל כשר, כשיתן משלו וימסור לציבור שפיר דמי, וכיומא ל"ה ב' 17 ור"ה ז' א' 18 וכמה מקומות. אבל במומר ובן נח כה"ג לא אמרינן זה, דאין מקבלים (בהם) [מהם] כלל. אבל זהו רק בקרבנות שלמים, כולם משלהם. אבל בכה"ג שנותן שקלו והוא

ה"ד. 13 ד"ה אינו שב מדיעתו אינו מביא קרבן על שגגתו. וכ' התוס': תימה מה צריך קרא לאינו שב מדיעתו ועומד ברשעו, הא הוי זבח רשעים, והיכי תיסק אדעתין לומר דמביא. וי"ל דאיצטרך להיכא דחזר בתשובה אח"כ, ובשעה שאכל לא היה שב מדיעתו, עכ"ל. 14 עי"ש ע"ב. 15 א 16 שקלים פ"א ה"א.

מתערב עם של כל ישראל, ומתבטל חלקו, מ"ט לא נאמר דאין זה בכלל "ומיד בן נכר לא תקריבו", ולא בהא "דמכס" ולא כולכם, שאין מקבלים קרבן ממושעי ישראל.

ואולי יש להביא ראייה דאין מקבלים, ממש"כ הרמב"ם ז"ל פ"ג הלכה י"א 19 דאם שקל שקלו מעיר הנדחת לא עשה כלום, והכסף משנה כתב משום דאסור בהנאה. ואמנם לדברינו י"ל משום דאסור לקבל לצרכי קרבנות ממושעי ישראל, ויש בזה משום "זבח רשעים תועבה" 20, וזה פוסל גם במקצת כדאיתא בשבועות י"ג א' וכמש"ל בס"ד. וליכא למימר דכבר נשתנה, ולא חמיר מאתנן זונה דדרשינן "הם" ולא שינוייהם כתמורה ל' ב'. דהא ב"זבח רשעים תועבה" לא אמרינן כן, וכדאיתא ר' יוחנן בסנהדרין קי"א ב'. דה"ט דקדשי מזבח ימותו, ולא אמרינן ירעו עד שיסתאבו ויפלו דמיהם נדבה. משום "זבח רשעים תועבה", ואע"ג דאישתנו. וכדס"ל באמת לרשב"ל סברא זו דשם לא שייך "זבח רשעים תועבה", משום דאשתני. אבל הלכה כר' יוחנן נגדו.

כתב הר"מ פ"ג הלכה י"א: שקל שקלו מעיר הנדחת לא עשה כלום, וכתב הכ"מ משום דאסור בהנאה. ולכאורה יש להקשות מ"ט לא נאמר בזה דמצוות לאו ליהנות ניתנו כדקיי"ל בכל כה"ג 21. ויעויין פ"א מציצית הלכה י"א שכתב הכ"מ עמש"ש הרמב"ם שאין עושין ציצית מעיר הנדחת, אין הטעם משום דאסור בהנאה, דזה אינו, דמצוות לאו ליהנות ניתנו, אלא משום דכתותי מיכתת שיעוריה, וציצית יש לה שיעור עכ"ד. וא"כ ה"נ כן הוא. ומצאתי שהקשה כן ידיד נפשי הג"ר כתריאל אהרן נאטאן שי' לאוי"ט בספרו כתר המלך. ול"נ דנפ"מ טובא באם כבר נתקבל השקלים, ונתערבו בכל השקלים של ציבור וא"כ נתבטל כבר.

והנה תקשה בזה בשנים, א) על הכסף משנה מה

17 אמרו עליו על ר' ישמעאל בן פאבי שעשתה לו אמו כתונת של מאה מנה, ולובשה ועובד בה עבודת יחיד ומסרה לציבור. 18 ויחיד שהתנדב משלו, כשרים, ובלבד שימסרם לציבור. 19 משקלים. 20 משלי כא, כז. וכן פירש גם הגאון הרונגוציבי בצפנת פענח תניינא 26 והשלמה 5. 21 ר"ה כת. א.

החומר

שלא כתב בכאן משום דמצוות לאו ליהנות ניתנו. (ב) מה שלא כתב כמו שם דכתותי מיכתת שיעוריה. והראשונה נראה פשוט, דכיון שכששוקל מן ההקדש הוא מועל, כדאיתא בירושלמי²², ופסקו הר"מ שם²³. א"כ ל"ש בזה משום מצוות לאו ליהנות ניתנו, דהא משתרשי ליה שקלו. וכדאיתא בחולין קל"א א' כה"ג. ולא שייך כלל בזה מצוות לאו להנות ניתנו, כמו שם, דשם אין בו דין ממון, רק המצוה לבדה. וה"נ בלולב של אשירה דיצא, משום דמצוות לאו ליהנות ניתנו. משא"כ הכא דצריך לתת מחצית השקל, והוא נתן של איסורי הנאה. א"כ ה"ל הנאה גמורה, ולא שייך כלל מצוות לאו ליהנות ניתנו, וזה פירושו. ועיין תוספות שבועות מ"ד ב' ²⁴ שהקשו דהא דמצוות לאו ליהנות ניתנו, דהא מתהניא ליה פרוטה דרב יוסף. ותירצו דמיירי שאז אין העני וכו'. א"כ פשיטא להו לתוס' דהיכא שיש לו הנאת ממון, לא שייך מצוות לאו ליהנות ניתנו וכ"ש בכה"ג.

אמנם בקושיא השניה לכאורה צדק מאוד, דהל"ל משום מיתת כ"ש²⁵, ונ"ל דנפ"מ כשכבר נתקבל השקל ונתבטל קרוב²⁶ השקלים, שבטל ברוב מן התורה. דהא דמטבע לא בטל הוא רק מדרבנן [ועיין שער המלך פרק א' משקלים], א"כ לא שייך לומר בזה דכתותי מיכתת שיעוריה, דכיון דנתבטל ה"ה כבר בטל והותר, ולא שייך לאסור משום שהיה מתחילה אסור. ואולי י"ל דכיון דכתוב "זה יתנו כל העובר על הפקודים מחצית השקל"²⁷ א"כ בעינן שיהא לו שיעור בעת הנתינה. ומאחר דאז היה כתותי מיכתת שיעוריה, אינו חוזר והותר, וא"כ אינו יוצא בנתינתו.

אך י"ל דכיון דכתיב "זה יתנו ... מחצית השקל", א"כ גלי קרא דנתינת מטבע זאת, היא המצוה. וא"כ דומה זה להא דגיטין כ' א' שגט שכתבו על איסורי הנאה כשר, ומשום ד"ונתן", "ספר כריתות" כתיב, וע"ש בתוספות, וה"נ הוא דכוותיה. ואף שצריך שישקול משקלו, כמש"כ הר"מ שיעורו²⁸, זהו לקושטא דמילתא. שהר"מ ז"ל הודיענו המטבע כמה שהיא, אבל לא שהוא לעכב. אלא שאם נתן

מטבע זאת יוצא, מדכתיב "זה יתנו". אף דאין בו שיעור, עכ"פ נתינת מחצית השקל היא.

שוב נתיישבתי דאין לפרש כן כלל, ולא דמי כלל וכלל לגט, דהתם תיכף כשנתקבל הגט, היא מתגרשת ממנו וא"צ להגט עוד. וא"כ מה לי אם מותר בהנאה או אסור בהנאה, התורה אמרה שבקבלת החפץ הזה תתגרש, יהיה מותר או אסור. אבל נתינת מחצית השקל שאמרה תורה, אין הנתינה תכלית אותה המצוה. רק עיקרה לקנות מהם לכל הקרבנות של כל השנה, וכדדרשינן במגילה כ"ט ב'. חדש והבא קרבן מתרומה חדשה, שמוזה ש"מ דמשמיעין על השקלים בראש חודש אדר. א"כ ודאי דשקל שאסור בהנאה וא"א להוציאו לתכליתו דהא לשריפה קאי, אין יוצאין בנתינתו כלל. ושפיר קשה, דת"ל דכתותי מיכתת שיעוריה ואינו כלום. וגם נראה דלפ"ז י"ל שנתבטל השקל בכל שקלי ישראל. וא"כ י"ל דלבתר הכי הרי מותר בהנאה, וממילא יצא ידי שקלו. דזה אינו כלל, דמאחר שבשעת נתינתו לא יצא י"ח, איך יוכר לאחר זמן. ובודאי אין יוצאין רק במה שהוא בשעה שהוא נותן אז, וי"ל ג"כ דאח"כ ה"ל כמו "תעשה" ולא מן העשוי, ואינו יוצא כלל. דלא שייך נתינה בדבר שנעשה מאליו.

המנ"ח²⁹ נסתפק בטומטום ואנדרוגינוס, אם שקלו אם מקבלים מהם, דהא יש ספק אם נתחייבו. ויעוי"ש במש"כ, שהקשו האחרונים על השער המלך שכתב, דבשקלי הקטנים י"ל דמתבטלים ברוב השקלים. דהא במטבע לא שייך ביטול כבביצה ל"ח ב' יעושה.

ולי נראה פשוט, דהא דלא שייך ביטול, הוא כמש"ש הרי שנתערב לו קב חטין וכו' יאכל הלה וחד. והיינו דלא שייך ביטול כשזה עומד וצווח, וה"ל כאילו ניכר האיסור. אבל כשזה מוחל מצדו, וא"כ לא נשאר בזה דררא דממונא כלל, מ"ט לא נאמר דגם ממון בטל כמו איסור. וא"כ כשאין מי שתובע אותו, הממון ג"כ בטל, וא"ש מקטנים. ואולם בטומטום ואנדרוגינוס כשנצרך למשכנם, שפיר יש להסתפק. דכיון דצריכים למשכנם, א"כ

26 צ"ל ברוב 27 שמות ל, יג. 28 עי' שקלים ריש פ"א. 29 אות א.

22 שקלים פ"ב ה"א. 23 שקלים ג, יא. 24 ד"ה ורב יוסף. 25 מיתת כל שיעורו, וכוונתו כתותי מיכתת שיעוריה.

הרי אינם רוצים ליתן. שוב ליכא למימר שבטל ברוב דהא הוא עומד וצוות. ושוב ה"ל ממון ולא בטל. אלא שי"ל קצת דה"ל ספק ממון, וכשכבר משכנוהו שפיר י"ל דבטל ברוב דשוב ... (חסר)

אמנם בעיקר החקירה אם כופין על השקלים כמו על שאר המצות, יעו"ש שכתב³⁰ בפשיטות דגם לכהנים כופין יעו"ש. ובמש"כ במק"א בס"ד על דבריו אלו. נ"ל דלענין טומטום ואנדרוגינוס יש להסתפק, ולומר דגם על ספק מצוה כופין. וא"כ גם להם כופין (ורק אין ממשכנין וצ"ע). אלא דיש לעיין במקור הדין דמכין עד שתצא נפשו, בביטול מצות עשה, מנ"ל הא. שי"ל שאינו רק בודאית, ולא בספק. אלא דספק דאוריתא לחומרא, מ"מ לכופו אין לנו.

הר"ב ז"ל כתב³¹ שהמצוה לתת בכל שנה ושנה, ודבריו אינם צריכים לראיות, שכן משמע במסכת שקלים ממה שהיו משמיעין על השקלים בכל שנה, וזה פירושו.

אמנם מסופקני, אם המצוה הוא דווקא לתת אותה בכל שנה, ואם עבר ולא נתן אין לו תקנה, או דמ"מ חובתו נשארת עליו, וצריך לשלם לשנה הבאה, (ועיין מה שאכתוב לקמן בס"ד ראייה שחייב).

ואף דמשמע מכמה מקומות שצריך לשלם³², י"ל דזהו מתורת ממון שהוא חייב, ואולי רק מדרבנן. אבל מדאורייתא י"ל דכיון שאמרה תורה לתת בכל שנה ושנה, אין עוד חובה כשעברה השנה ולא נתן, ודומה לקרבנות הקבועים להם זמן שאם עבר יומן בטלו, ואין חייבין באחריותן כלל, ומ"מ כיון שמהשקלים באים כמה דברים לצרכי בית המקדש וירושלים, כמו שירי הלשכה³³, י"ל דחובת ממון שהיה עליו נשאר עדיין עליו, אבל רק מדרבנן ולא מן התורה.

30 מנ"ח סק"ב. 31 שקלים א, א. 32 ע"י רמב"ם שקלים א, ט. 33 ע"י רמב"ם שקלים פ"ד. 34 פ"א משנה ג. 35 שם נאמר שבמצות עשה, כגון שאומרין לו עשה סוכה ואינו עושה לולב ואינו עושה, מכין אותו עד שתצא נפשו, עכ"ל הש"ס. 36 ס"ק א. 37 צ"ל סי' ר"צ סק"ג. 38 המנ"ח מצוה קה אות ב' כתב שמכין אותו עד שתצא נפשו אם אין רוצה ליתן ויורדין לנכסיו וגובין מהן מדין כפיה. ופלא שנעלמו הדברים מעיני רבינו. 39 בתוספתא

והנה במשנתנו³⁴ תנן ממשכנין ליום וישראלים כו' כו'. ולכאורה הוא משום דררא דממונא, דאל"כ מ"ט רק ממשכנין ולא כופין כמו שכופין על כל מ"ע, כבכתובות (פו).³⁵ אלא שי"ל, דכיון דבמצוה זו איכא לתא דממונא לא כייפינן בשוטי, רק במשכנתא, ככל דבר שבממון וכמו בבעל חוב דנחתנין לנכסיה, ועיין קצה"ח בסימן כ"ו³⁶ וסימן ר"ף³⁷.

ונ"ל די"ל, דבשוטי אין כופין כלל³⁸, כהא דחולין (ק). דכל מצוה שמתן שכרה בצידה אין בית דין שלמטה מוזהרים עליה, וא"כ כ"ש כשעונשה בצידה, והכא הרי במחצית השקל לכפר על נפשותיכם³⁹, א"כ כל שאין לו חלק בשקלים, הרי אין לו חלק בכפרה, ממילא א"צ לכופו כלל. וי"ל דבדין הוא דאפילו למשכנו אין צריך, וכערכין (כא). דאין ממשכנין חייבי חטאות. אלא דמ"מ הכא א"א, דהא מגיע ממון להקדש וצריכים להקריב הקרבנות, ע"כ ממשכנין. אבל זהו רק כשצריך למשכנו לבד, אבל כשאנו רוצה כלל לתת עד שצריכין לכופו, בזה י"ל דאין כופין אותו כלל, יהיה לו את אשר לו, ולא יהיה לו חלק בכפרה על נפשו.

ואמנם בספר מנ"ח⁴⁰ כתב בפשיטות דהא דתנן⁴¹ אין ממשכנין לכהנים מפני דרכי שלום, דמ"מ אם אינם רוצים ליתן אין משגיחין ע"ז וכופין גם לכהנים. ולדידי מבעיא לי טובא אם כופין במצוה זו כמו שכופין על כל מ"ע גם לזרים מטעמא דאמרן.

ואפשר דתלי בפלוגתת הראשונים, אם מבין י"ג שנה חייבין במצוה זו⁴² או דווקא בן עשרים⁴³, דלהסוברים דווקא בן עשרים הוא מדכתיב בקרא "מבן עשרים שנה ומעלה", והרי בהך קרא מסיים "לכפר על נפשותיכם", א"כ שפיר

שקלים פ"א ה"ב נאמר שממשכנים על השקלים כדי שיהיו קרבנות ציבור קרבים והם מכפרים בין ישראל לאביהן שבשמים, עי"ש. 40 שם אות ז. ועי' שקל הקודש להגר"ח קניבסקי פ"א ה"י בביה"ל שפקפק בזה. 41 פ"א משנה ד. 42 כן משמע מהרמב"ם שקלים א, ז. רמב"ן תשא (ל, יב) והמאירי ורש"ס, עי' שקל הקודש עהר"מ שם שציין לזה. 43 רש"י במנחות מו, ב, הרא"ש והרע"ב וחינוך מצוה קה, רבנו משולם ותלמיד הרשב"ש. וכ"נ בפי' ריב"ב ורוקח סי'

מחצית מחציתו, וכ"ש פחות ממנו. וע"ש בב"ק (מ.) בתוד"ה כופר שלם, דדוקא לענין כופר מבע"ל הכי, דמסתברא דכפרה שלימה בעינן, אבל לענין תשלומין אמרינן לקמן אפילו חצאי בקר, וע"ש שהביאו עוד דוגמאות כאלו, מ"שה" אפילו מקצת שה, "דמו" ואפילו מחצית דמו, וחצי מתנות זרוע כו', "בכור" אפילו מקצת בכור, (חומש ואפילו חצי חומש).

והגרצ"ה חיות ז"ל הוסיף "דבר" ואפילו מקצת דבר שבב"ק (ע:), "בגניבתו" אפילו מקצת גניבתו שבקדושין (יח:), "בתולה" אפילו מקצת בתולים, ביבמות (נט:), "מזרע ישראל" אפילו מקצת זרע ישראל, קדושין (עח:), "כלי" אפילו מקצת כלי, שבזבחים (צו:).

מזה יל"ע לחקירת האחרונים באין לו כזית מצה אם גם בחצי כזית יש מצוה, שלכאורה י"ל דלא אמרה תורה רק "אכילה" ולא חצי אכילה, אלא י"ל דבמחצית השקל לא דמי לשם, דאת"ל שם אמרינן ולא חצאי, מ"מ י"ל הכא כשישלים אח"כ מצטרף כל הנתינות לנתינה אחת וה"ל מחצית השקל, ולא מחצית מחציתו ואה"נ דכשלא יתן רק מחצית מחצית דאינו יוצא כלל מטעמא דמחצית אמר רחמנא ולא מחצית מחציתו.

וי"ל לאידך גיסא, דבממון שאני, דכל שהוא צריך ליתן סך קצוב צריך לתתו בפעם אחת, ולא בהפסקות, דדוקא באכילה גמירי לן דבכדי אכילת פרס מצטרפין ולא בשאר דברים.

ועיין מעילה (יז:) וקרייתות (יח:) דמרבינן מקרא "תמעול מעל" ריבה דמצטרפין מעילות מזמן מרובה, משמע דזולת זה ל"ש צירוף בממון וה"נ בגניבה וגזילה כשיגזול פחות פחות מפרוטה, כ"פ לא מצטרפין זע"ז לחייבו בהשבה, אף בגניבה דלא ידע מגניבתו הראשונה עד שנצטרפו ביד הגנב

הקודש (להגר"ח קניבסקי, שקלים א, ב ביה"ל ד"ה אינו) כתב שאפשר שלמדה מדכתיב "הדל לא ימעיט", דפשיטא מאי ס"ד דימעיט, דהא רק בערכין כתיב "ואם מך הוא בערכך יתן כפי אשר תשיג ידו", אבל בכל המצוות אין דין של הישג יד. אלא הכוונה שאסור אף כשרוצה להשלים אח"כ, עי"ש בארוכה. ועי' קרית ספר דכתב דמקור הרמב"ם מדכתיב "לא ימעיט", ונראה כהנ"ל. וע"ע דעת החולקים, רמב"ן בפ' תשא, פי' הגר"פ על רסג מ"ע כ כשם הערוך ערך טבע השני.

י"ל כדברינו. אבל להסוברים דכבר מבין י"ג שנה חייבין, א"כ בע"כ ס"ל דהך קרא דמבין עשרים לתרומת אדנים הוא דכתיב, ולא קאי כלל על תרומת מחצית השקל, ורק מקרא קמא ד"כל העובר על הפקודים" ⁴⁴ הוא דידענו מצות מחצית השקל, ע"כ ודאי י"ל דה"ל ככל מ"ע שבתורה, שכופין.

ובן מצאתי בספר החינוך ⁴⁵ שכתב בסוף דבר שהעובר על זה ולא נתן אין לו חלק בכפרתו כו', ונראה דלטעמו אזל שכתב שם דבן עשרים חייב במצוה זו, ושלא כהרמב"ם ורמב"ן שכבר מבין י"ג חייבין, ולזה דקדק לכתוב בכפרתם.

יש להקשות דהא דתנן ממשכנין כו', והרי קיי"ל דחטאות ואשמות אין ממשכנין עליהם משום דלכפרה קאי, כערכין כ"א א', ועיין ב"ק מ' א'. א"פ ה"נ הרי כתיב "לכפר על נפשותיכם". וליכא למימר דמיירי בעבר על כל תאחר כבר"ה ו' א' ע"ש דה"ל בתוספות ⁴⁶, דבשקלים לא שייך זה.

ואולי י"ל מזה דאין הכא נמי בשקלים כשבא ראש חודש ניסן שצריך להביא מתרומה חדשה ג"כ עוברין בכל תאחר, ועיין ר"ה ה' א' פסח זמנא קביעא ליה יעו"ש בפרש"י ⁴⁷ ותוספות ⁴⁸ (ובפרש"י שם בע"ב ⁴⁹, וצ"ע שם, ואכ"מ).

אך יותר נראה דשם בערכין ובב"ק הוא ליחידים, ע"כ י"ל שפיר כיון דלכפרה הוא לא משהי, משא"כ הכא הכפרה על כלל ישראל ודאי י"ל שצריך לזרז, דלא חמירי עליהו כולי האי ⁵⁰.

ועי' ואין להאריך.

כתב הר"מ ⁵¹ ואינו נותנו מעט מעט אלא כולו בפעם אחת, לא נודע מקור דברי קדשו אלה ⁵², ונראה דהוא כהך דב"ק (מ.) כופר אחד אמר רחמנא כו', וע"ש (עא:) חמשה בקר ולא חמשה חצאי, וה"נ "מחצית השקל" אמרה תורה ולא

ל"ג וכ"ג הגר"א בירושלמי, וכ"פ הרמ"א או"ח תרצ"ד א, עי' שקל הקודש שם ומשנ"ב תרצ"ד ס"ק ה. ⁴⁴ שמות ל, יד. ⁴⁵ מצוה קה. ⁴⁶ ד"ה יקריב. ⁴⁷ ד"ה ופסח. ⁴⁸ ד"ה ואי. שכתבו דמיד שהגיע זמנו עובר בכל תאחר. ⁴⁹ נראה כוונתו לד"ה כפסת, שכתב שברגל ראשון עובר בכל תאחר, כשלא הביא שלמי פסח. ⁵⁰ עי' ציון 9. ⁵¹ שקלים א, ב. ואלו דבריו: ואינו נותנו בפעמים רבות היום מעט ולמחר מעט, אלא נותנו כולו כאחת בפעם אחת, עכ"ל. ⁵² בשקל

ולא מחל עדיין מ"מ לא מצינו חובת צירוף בזה, ובע"כ דבממון שאני, וה"נ במחצה"ש, כיון שאמרה תורה מחצית תתנו, כל שהוא בפחות ממנו, הוא כמו פחות משה פרוטה בגניבה, ואין מצטרפין.

אלא שיל"ע בזה מנתינת ה' שקלים לפדיון הבן דגם אם נתנו בזה אחר זה שפיר דמי כבכורות (נ.), והכי קיי"ל בטוש"ע יו"ד סימן ש"ה סעיף ז בלי שום חולק, ומאי שנא נתינת מחצית השקל מנתינת ה' שקלים לפדיון הבן. ^{אוצר החכמה}

ואפ"ל דלהדיוט שאני שמ"מ הוא תשלומין, דאינו אלא נפש רעה כבב"מ (עח:), אבל לגבוה י"ל דאינו מצטרף כלל וצ"ע.⁵³

ואפשר קצת לדמות למש"כ התוספות⁵⁴ דבכופר שהוא לכפרה צריך כפרה שלימה, א"כ גם במחצית השקל דכתיב "לכפר על נפשותיכם" צריך כפרה שלימה.

אלא שמלבד שדבר זה אינו מוסכם אם כתיב "לכפר על נפשותיכם" אצל מחצית השקל, וכמש"ל בס"ד דתלי בפלוגת הרמב"ם וספר החינוך אם קודם עשרים חייבין במחצית השקל, וא"כ להר"מ ז"ל עצמו, דס"ל דבן י"ג חייב, הרי בע"כ לא ס"ל דקרא "לכפר על נפשותיכם" במחצית השקל כתיב, דהא שם "מבן עשרים" כתיב, וודאי דאי אפשר לומר כן. אלא שגם להחולקים, רחוק הדבר לדמותו לכופר. ותו דמאן לימא לן גם בכופר עצמו, אפילו תימא דכופר שלם אמר רחמנא, מ"מ ליתנו בכמה פעמים י"ל דשפיר דמי ואינו דווקא לתת בפעם אחת, והאיבעיא רק אם יש כופר לחצאין או לא. ואולי י"ל דמכתיב "עשרים גרה השקל"⁵⁵, וכתיב "מחצית השקל", משמע פשוט הכתובים שהנתינה תהיה מחצית השקל ביחד, ולא בכמה פעמים.

וי"ש לעורר מהא דערכין (כה.) מנין שאם אמרו

הבעלים אנו נותנין דבר שנה בשנה שאין שומעין להם, ת"ל "וחשב לו הכהן את הכסף" עד שיהא כולו כסף כאחד, א"כ משמע שצריך קרא לזה שיהיה כולם ביחד, ואיזה ריבוי יש במחצית השקל לזה.

ובמש"ל בס"ד, שיש לדרוש "מחצית"⁵⁶ ולא מחצית מחצית, הנה כעין דרשא זו אמרו בחולין (יא.) "ונתח אותה לנתחיה" ולא נתחיה לנתחיה. ובמנחות (כו:) אריב"ל אהא דתנן הקטיר קומצה פעמים כשירה, פעמים ולא פעמי פעמים, ולר' יוחנן לא דייק כך, אך שם הוא בלשון המשנה, ועש"ה.

הנה אין לנו אלא דברי רבינו שכתב שנותנו בפעם אחת. ואם שלא ידענו מקורו, הוא ידע טפי מינן ונאמן עלינו. ויש לחקור אם נתן מקצת מקצת אם קדושים, די"ל דבפחות משיעורו ה"ל כמו מקדיש דבר שאינו ראוי ואינו קדוש⁵⁶. ונ"ל שע"ז סמכו רוב העולם בנתינת פרוטות למחצית השקל בפורים ואינם נזהרים לפרש להדיא שעושין זאת לזכרון, והוא תמוה מאוד, דהא בדיעבד אם הקדיש שקלים בזמן הזה קדשו, אלא שצריך לחללם ולהשליך דמיהם לים המלח וכדקיי"ל ברפ"ט דבכורות וכ"מ כה"ג, ומדוע לא הזהירונו רבותינו ע"ז⁵⁷. אלא ודאי דכל שלא עשה כמצותו אינו קדוש כלל, ומאחר שנותנין פחות פחות, ע"כ אין חשש בזה.

ולפ"ז מה שנוהגין לתת שלשת חצאי שקלים במתנה לזכות כל אחד בזה⁵⁸, י"ל דאדורבה מגרע גרע, ויפה כתב⁵⁹ רבינו הגר"א ז"ל שאין צריך ג' חצאים זכר להמצוה.

הנה עבדים פטורים מליתן מחצית השקל כדתנן⁶⁰, ונראה דנפק"ל מדכתיב "כל העובר על הפקודים", דממיעוטא דאיש א"א למעטם, וממה שהוקשו בחיוב מצות לנשים א"א למעטם, כיון

ד"ה ואינו) כתב שקדושת דמים ודאי חלה על מקצת מקצת, עיי"ש. 57 בשו"ת הגאונים סי' מ הזהיר ע"ז עפ"ד מסכת סופרים פכ"א ה"ד. ועי' שו"ת זכר שמחה סי' עז ושו"ת דברי יוסף סי' נב. 58 עי' רמ"א תרצד, א ובביה"ל שם ד"ה ויש ליתן. 59 במעשה רב הובא בשמו ז"ל שהיה נותן חצי זהוב אחד פוליש ותו לא. 60 שקלים הלכה ד.

53 לדברי הקרית ספר הנ"ל דנילף מקרא ד"הדל לא ימעיט" א"ש קושית רבנו. ועי' מהרי"ט אלגזי בכורות פ"ח סוף אות פ"א שבדיעבד כשלא שילם כב"א יצא י"ח. אולם האמרי בינה הלכות פדה"ב סי' ח כתב מסבא דנפשיה ושכ"כ הקרית ספר. ואפשר שהוא מפני שהק"ס למד כן מקרא הנ"ל וממילא לא יוצא י"ח אף בדיעבד. 54 בב"ק שם. 55 שמות ל. יג. 56 בשקל הקודש שקלים וא. ב ביה"ל

דמיעוטא דנשים הוא מדכתיב "איש", א"כ ליכא למילף בג"ש ד"לה לה" כמש"כ המשנה למלך פ"י ממלכים⁶¹.

נשים אם שוקלות מקבלים מהם כדתנן, וכבר העירותי במק"א בס"ד דלר' יהודה דבני ישראל ולא בנות ישראל סומכות⁶², א"כ ה"נ עוברות בבל תוסיף לדעת רש"י ז"ל בר"ה ל"ג א'⁶³ ומתני' משמע אף לר"י ע"ש.

ותו דתקשה לפ"מ⁶⁴ דאר"י דבן בוכרי היה דורש כהן ששוקל אינו חוטא, ומ"ט לא, והרי עובר משום בל תוסיף.

בהא דקיי"ל⁶⁵ דתורמין על הגבוי, והוא דבר חידוש גדול שלא מצאנו לו דוגמתו שיועיל על מה שיהיו עתידים לבא, ונראה שהוא מטעם זכיה, שב"ד התנו כן, וזוכה התורם בעד כל ישראל כדי שיהיו לכל ישראל חלק בקרבנות הציבור, ולא מגרע בזה חלק הנותנים כלל, דהא אין קצבה לשום קרבן כמה שיהיה, זולת אשם בכסף שקלים ואשם בציבור ליכא, וא"כ אם גם יגיע רק שוה פרוטה לכל אחד די בכך, ויש לו חלק בכל הקרבנות.

ומיהו צע"ק שיוכל להגיע לכל אחד מישראל פחות משוה פרוטה⁶⁶.

בשו"ת חכם צבי סימן⁶⁷ ביאר דברי הירושלמי⁶⁸ שמשני על הקושיא וימלא פיו מים מפני הברכה, היינו שהיו מברכין על תרומת הלשכה⁶⁹ ואם ימלא פיו מים אי אפשר לו לברך, ועיין כרתי ופלתי סימן י"ט שג"כ הסכים לפירוש זה.

ומעודי היה תמוה לי איזה מצוה היא שנאמר שתקנו לה חז"ל ברכה⁷⁰, וכעת חנני ה' דעת להבין בחסדו דעת קדושים, שי"ל בזה דעיקר תרומת הלשכה תקנוה לזכות את הרחוקים אותם שלא נגבה מהם עדיין, שיהיה להם חלק בקרבנות

ציבור, וע"כ קודם שתתם היה אומר שעושה כן שזוכה בעד הרחוקים והקרובים שיהיו לכל ישראל חלק בהם, וממש הוא כמו בעירוב חצירות ושתופי מבואות, כבטוש"ע א"ח סימן שצ"ה, שאומר בהדין ערובא יהא שרא לנא לטלטולי כו', כן אומר בתרומה הזאת אני מרים ומזכה לכל ישראל שיהיו להם חלק בשקלים האלו לקנות בהם כל קרבנות ציבור כו'.

ומה מאוד נחמד בזה ליישב קושיית הפלתי שם שהקשה דה"ל לברך מקודם שנכנס לתרום, ואח"כ ימלא מים יעו"ש.

שי"ל דאחר הברכה הוא שיאמר הריני תורם וכו' וכו', והיינו ג"כ בעת שיתרום במעשה, או אם גם די באמירתו לומר הריני מוכן לתרום, או מה שאתרום, מ"מ י"ל שיהיה הפסק רב מן הברכה עד התרומה, ע"כ א"א באופן אחר.

כתב הר"מ ז"ל ריש פרק א' משקלים מ"ע ליתן כל אחד מישראל מחצית השקל בכל שנה ושנה, לכאורה נראה פירושו שלא נאמר דאינו חייב רק פעם אחת לכל ימי חייו, ע"ז כתב שבכל שנה חייב.

ובספר הקובץ פירש שאסור ליתן פעם אחת לכמה שנים אלא בכל שנה ושנה בפני עצמו. ונראה סייעתא לדבריו מפרק ג' הלכה י"ב, המפריש שקלו וסבור שהוא חייב בו ונמצא שאינו חייב לא קידש, המפריש שנים ונמצא שאינו חייב אלא אחד, אם בזה אחר זה האחרון לא קידש, ואם בבת אחת האחד שקלים והשני מותר שקלים, ומ"ט לא נאמר שיהיה השני לשנה הבאה. אלא שיש לדחות, דהתם לא כיון רק לשנה הזאת.

ומיהו לשון הר"מ ז"ל משמע כדבריו, דאל"כ די לומר בכל שנה.

שכל הציבור ידאגו שיהיו קרב"צ, וז"פ קרבן ציבור, וע"י הוריות ו, א ודו"ק. [וע"ע כתיבי הגר"ז מנחות נ"ב וס' ברכת כהן פרשת כי תשא ובס' קהילות יעקב הוריות שם ובעוד ספרים, ואכמ"ל]. ⁶⁷ סי' קכא ד"ה ירושלמי שקלים. ⁶⁸ שקלים פ"ג ה"ב. ⁶⁹ בשקל הקודש שקלים א, א ביה"ל סד"ה מצות, כתב שפירשו הרבה ראשונים שהיא ברכה על הרמת תרומת הלשכה. ⁷⁰ בשקל הקודש שם כתב: ויתכן שנלמד מהפסוק "ונתת אותו על עבודת אוהל מועד והיה

⁶¹ הלכה ז. בשקל הקודש שקלים א, ז ביה"ל ד"ה אבל הביא ד' המאירי שהטעם הוא משום דהוי מ"ע שהזמ"ג, וכ"כ במלא"ש בשם הרא"ש, אלא שהרא"ש הוסיף דמ"מ הוי מרבין לה מדצריכין כפרה ולהכי איצטריך איש ולא אשה. ועי"ש בשה"ק שהאריך אמאי הוי מ"ע שהזמ"ג. ⁶² ר"ה לג, א. ⁶³ ד"ה הא. ⁶⁴ שקלים פ"א משנה, וע"ע מנחות כא, ב. ⁶⁵ כתובות קח, א. ב"מ נח, א. תוספתא שקלים פ"ב ה' ועוד. ⁶⁶ אפשר שאין חובה שכא"א יתו פרוטה כי אם

ונראה דשניהם אמת, ועיקר הילפותא הוא מהא ד"תשמרו להקריב לי במועדו"⁷¹, וחדש והבא קרבן מתרומה חדשה⁷², א"כ צריך להביא כל מחציות השקל לקרבנות של שנה זו, ומה"ט אינו די במחציות השקל לכל ימי חייו שצריך לכל שנה לקרבנות כל השנה.

ואולם לפי טעם זה, י"ל דאם יפריש בשנה אחת לכמה שנים וימסרנו לגזבר, ויחד האחד לשנה זו והשאר לאחריו, י"ל דמותר בכה"ג⁷³. אלא שי"ל לפמש"ש⁷⁴ המפריש שקלו ומת יפלו לנדבה, א"כ שמא ימות אח"כ והגזבר לא ידע. אולם באמת אין חשש בזה שאין יודעים דהא א"א כלל שבכל השנה לא ימות אחד מהם וכהוריות (ו). ועיין מל"מ פ"ז ממעילה.

ודע דבמה שפסק הר"מ ז"ל אם בבת אחת האחד שקלים והשני מותר, ילה"ק הא כל שאינו בזה אחר זה אפילו בבת אחת אינו. ותו, דהא אין ברירה בדאורייתא, וא"כ איזה הוא שקל, ואיזו מותר⁷⁵.

הרמב"ן ז"ל בפירוש התורה⁷⁶ כתב ד"העשיר לא ירבה" הוא אזהרה כמו "הדל לא ימעיט", שא"א לפרש לשלילה ע"ש. וא"כ המפריש שנית עבר בלאו, וה"ל מצוה הבאה בעבירה,

אשר תחטא

ובדאורייתא דאין ברירה, ה"ל ספק על כל אחד שהוא השני ובאיסור. וי"ל דאפילו למותר לא נקבלהו כיון שבא בעבירה. ואולי תנאי ב"ד הוא לברור איזו שירצה יהיה לשקלו והשני למותר וממילא לא יעבור בהלאו ולא הוי מצוה הבאה בעבירה כלל. וצ"ע, דמקור הדין דהמפריש שנית וסבור שהוא חייב ונמצא שאינו חייב אלא אחד הוא מירושלמי ופשט ליה מחטאת שבכה"ג רועה ה"נ נדבה, וק"ל הא בחטאת יצויר שיתחייב ושלא יתחייב, אבל בשקלים הרי אי אפשר להתחייב רק באחד וא"כ השני הוי ליה להיות חולין. ולפירוש הקובץ שכתבנו למעלה בס"ד דאינו מפריש לאיזה שנים, לא ידעין איך יצויר שיהיה סבור שחייב שנים. צ"ל כיון שעוברת השנה ולא נתן את חלקו עוד, דעבר זמנו בטל קרבנו, ואולי דאה"נ מוכח מזה שאינו כן. וי"ל דכשנותן שני מחציות שקלים עובר בבל תוסיף, ועמש"ל בס"ד.

ולכאורה בכה"ג מאי טעמא לישאל על הקדשו, שהרי הוא הקדש בשוגג וא"כ ישאל עליו ויצא לחולין. ומוכח דכשמסרו ליד גזבר לא מהני שאלה ומיירי הכא כשמסרם כבר, ועיין ש"ך יו"ד סימן רנ"ח. אך להנודע ביהודה⁷⁷ חיו"ד סימן קנ"ד בטעמא דתרומה ביד כהן לא מצי מיתשל⁷⁸, אי אפשר לומר כן.

אשר תחטא

מצוה קו

מצות קידוש ידים ורגלים בשעת עבודה

ומקורו טהור מסוגיא דזבחים (כ). יעו"ש. ותמוה לי לפ"ז הא דקיי"ל בזבחים (יט). דכהנים מניחין תפלין של ראש ורק של יד אי אפשר משום דהוי חציצה, יעו"ש. והרי אי אפשר להניחם משום שאסור להסיח

מבואר הדבר שאסורים להסיח דעתם בעת עבודתם מן ידיהם ורגליהם והיסח הדעת פוסל בהקידוש, עד שכשהסיח דעתו צריך הכהן לקדש מחדש, כמבואר בהר"מ רפ"ה מביאת המקדש¹,

(וכפ"י מרכהמ"ש וכגרסת רבנו משולם דגריס "לא קדש") שיכול לברור איזה שירצה לשקל משום דאדעתה דהכי הפריש, וד' הלח"מ פסולי המוקדשין ה, ו שגם לדעת הרמב"ם כן הוא הדין. ועי' ציה"ל בשקל הקודש הנ"ל ציון קיט שהביא דעות ומו"מ בזה. 76 שמות ל, טו. 77 תנינא. 78 נראה דצ"ל דתרומה ביד כהן מצי מיתשל, (עי"ש בארוכה).

לו 1 ה"ב.

לבנ"י לזכרון לכפר על נפשותיכם, והאי לכפר על נפשותיכם קאי אתרומת הלשכה כדפרש"י, עכ"ל. 71 במדבר כה, ב. 72 ר"ה ז, א. 73 עי' שקל הקודש א, א ביה"ל ד"ה אפילו עני (כאמצעו ובסופו). 74 רמב"ם שקלים ג, יב. 75 אכן משו"כ כתב המרכבת המשנה שלכן יפלו שניהם לנדבה, והשקל הקודש שם בציון ההלכה ציון קיז כתב לעיין דהא יכול לחללו על השני. עי' ר"מ שם הי"ג ובשקה"ק ס"ק צא. ודעת הראב"ד